

Kijowskie Biennale 2023

Forum Muzeów.

Ukraińskie i polskie muzea w czasie rosyjskiej inwazji: doświadczenie, współpraca, solidarność

Lokalizacja: Muzeum nad Wisłą, Wybrzeże Kościuszkowskie 22

Termin: 23 października 2023 godz. 10.00–20.00

Kurorka: Olha Honczar, dyrektorka Muzeum Terytorium Terroru we Lwowie oraz inicjatorka Muzealnego Centrum Kryzysowego tamże, współzałożycielka organizacji pozarządowej Nowe Muzeum i Funduszu Dziedzictwa Kulturowego Ukrainy.

Języki: ukraiński i polski z tłumaczeniem symultanicznym

Współorganizatorzy: Visual Culture Research Center (Centrum Wizualnej Kultury), Kyiv Biennial 2023 (Kijowskie Biennale 2023), Museum Territory of Terror (Muzeum Terytorium Terroru), Museum Crisis Center (Muzealne Centrum Kryzysowe)

Partnerzy wydarzenia: L'Internationale, ICOM Polska, Narodowy Instytut Muzeów, Ukraiński Dom

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Opis wydarzenia:

Piąta edycja Kijowskiego Biennale będzie miała międzynarodowy charakter i odbędzie się w Kijowie, Iwano-Frankowsku, Uzhorodzie, Wiedniu, Warszawie, Lublinie i Berlinie. Została pomyślana jako wydarzenie ogólnoeuropejskie, z rozproszonymi wystawami i programami publicznymi w wielu miastach Ukrainy i Unii Europejskiej, realizowanymi we współpracy z najważniejszymi instytucjami związanymi ze sztuką współczesną.

Nadchodzące Biennale ma na celu reintegrację ukraińskiej społeczności artystycznej, która została podzielona przez wojnę i z jej powodu rozproszona po całej Europie. Założeniem przedsięwzięcia jest umożliwienie uczestnikom nawiązania międzynarodowej współpracy, a także wymiana refleksji nad kulturowymi, społecznymi i środowiskowymi wyzwaniem, przed którymi obecnie stoi Ukraina, oraz zarysowanie scenariuszy powojennej emancypacyjnej przyszłości w kontekście globalnym.

Forum Muzeów zostało pomyślane jako przestrzeń wymiany myśli i doświadczeń pomiędzy polskimi i ukraińskimi muzealnikami. Podczas konferencji przedstawiciele muzeów ze Lwowa, Kijowa, Charkowa, Dniepru, Słowiańska, Starobielska, Ochtyrki i Chmielnickiego zaprezentują swoje działania w warunkach wojennych. Celem spotkania jest wymiana wiedzy i doświadczeń funkcjonowania podczas wojny oraz podjęcie dyskusji z polskim środowiskiem muzealników o tym, jaki kształt może przyjąć międzynarodowe muzealnictwo po ludobójstwie rosyjskim w Ukrainie, jak wojna zmieniła postrzeganie współczesnego muzealnictwa i potrzebę dokumentacji aktualnych wydarzeń, a także jak wpłynęła na funkcjonowanie polskich muzeów.

Pomimo ogromnych zniszczeń i trwającej inwazji ukraińskie muzea i muzealnicy nie zaprzestali pracy: ewakuują zbiory, przyjmują kolekcje z innych placówek i zapewniają schronienie pracownikom instytucji położonych w bardziej zagrożonych bezpośrednimi działaniami wojennymi regionach Ukrainy. Biorąc pod uwagę wyzwania czasów wojny, reorganizują swój sposób funkcjonowania, co często oznacza: pracę bez prądu, w warunkach trwających działań militarnych, pracę z przesiedlonymi, dokumentację zbrodni wojennych, współpracę z wojskiem, digitalizację dziedzictwa w celu jego zachowania i ochrony, a w końcu tworzenie ukraińskich i międzynarodowych sieci współpracy oraz poszukiwanie środków na wsparcie muzeów poza finansowaniem państwowym.

Według oficjalnych informacji rządowych na dzień 25 marca 2023 roku w wyniku rosyjskiej inwazji uszkodzone zostały 1373 obiekty infrastruktury kulturalnej; prawie jedna trzecia z nich uległa zniszczeniu, w tym odnotowano 69 zniszczonych muzeów i galerii. Prawie całe terytorium Ługańska i znaczne części obwodów chersońskiego, zaporoskiego i donieckiego nadal znajdują się pod tymczasową okupacją. Z tego powodu niemożliwe jest oszacowanie dokładniejszej liczby obiektów infrastruktury kulturalnej uszkodzonych działaniami wojennymi.

'internationale

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Bezprecedensowe doświadczenie dokumentowania wojny, którego Ukraińcy muzealnicy musieli podjąć się bez wcześniejszego przygotowania, w całości zmieniło praktyki muzealne i skutkowało opracowaniem funkcjonalnych protokołów i zaleceń bezpieczeństwa dla potencjalnie i realnie zagrożonych instytucji. Biorąc pod uwagę często nieprzewidywalny rozwój sytuacji oraz fakt, że obecnie w różnych częściach świata toczy się ponad 20 wojen, ta wiedza i praktyki mają wyjątkową wartość dla międzynarodowej społeczności muzealnej.

Biennale w Kijowie 2023 to projekt Centrum Badań nad Kulturą Wizualną (VCRC) z Kijowa zorganizowany wraz z tranzit.at (Wiedeń), tranzit.org (Bratysława, Budapeszt, Bukareszt, Kluż, Jassy, Praga i Wiedeń), Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Galerię Labirynt w Lublinie, Muzealne Centrum Kryzysowe (Lwów), Other Edges, Narodowe Centrum Ołeksandra Dowżenki (Kijów), Asortyment Komnata (Iwano-Frankowsk) i Sorry, No Rooms Available (Użhorod).

Uczestniczki i uczestnicy:

1. Milena Chorna, Narodowe Muzeum Historii Ukrainy w II Wojnie Światowej (Kijów)
2. Dr Paulina Florjanowicz, dyrektorka Narodowego Instytutu Muzeów (Warszawa)
3. Dr Katarzyna Góralczyk, dyrektorka Instytutu Bezpieczeństwa Dziedzictwa (Kraków)
4. Olha Honczar, dyrektorka Muzeum Terytorium Terroru (Lwów), inicjatorka Muzealnego Centrum Kryzysowego (Lwów), współzałożycielka organizacji pozarządowej Nowe Muzeum i Funduszu Dziedzictwa Kulturowego Ukrainy
5. Evgenia Kalugina, dyrektorka Muzeum Historii Lokalnej w Słowiańsku (ewakuowane)
6. Ivanna Kyliushyk, koordynatorka Centrum Spotkań Ukraińskiego Domu (Warszawa)
7. Olesia Volodymirivna Milovanova, dyrektorka Ługańskiego Obwodowego Muzeum Historii Lokalnej (dwukrotnie ewakuowane, Ługańsk–Starobielsk–Lwów)
8. Ludmyla Miszczenko, dyrektorka Muzeum Historii Lokalnej (Ochtyrka)
9. Olena Mykhaylovska, dyrektorka Chmielnickiego Regionalnego Muzeum Sztuki (Chmielnicki)
10. Yulia Pischanska, dyrektorka Dnieprzańskiego Narodowego Muzeum Historycznego w Jawornicy (Dniepr)
11. Dr Piotr Rypson, przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Muzeów ICOM Polska
12. Olha Salo, zastępczyni dyrektora generalnego Narodowego Muzeum Rewolucji Godności (Kijów), Centrala Ratowania Dziedzictwa Kulturowego (Kijów)
13. Olha Soshnikova, dyrektorka Narodowego Muzeum Historycznego im. M.F. Sumstova w Charkowie (Charków)
14. Dr hab. Marta Szuniewicz-Stępień, profesorka w Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte; Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich

M 'internationale

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Harmonogram:

10:00–10:15

Powitanie

Joanna Mytkowska, dyrektorka Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

Olha Honczar, dyrektorka Muzeum Terytorium Terroru we Lwowie

dr Piotr Rypson, przewodniczący ICOM Polska

10:15–10:45

Olha Honczar, Wprowadzenie i przedstawienie prelegentek

10:45–11:15

Milena Chorna, *Muzeum Wojny podczas trwającej wojny: zarządzanie tym, czym nie da się zarządzać*

Muzeum Wojny gromadzi artefakty obecnej wojny rosyjsko-ukraińskiej od początku inwazji w 2014 roku. Obecnie zespół dąży do modyfikacji głównej koncepcji instytucjonalnej – poszerzenia zakresu chronologicznego i skupienia się na walce zbrojnej o niepodległość Ukrainy, która rozpoczęła się w 1914 roku i osiągnęła punkt kulminacyjny podczas obecnej wojny. W chwili inwazji na pełną skalę naszym priorytetem i misją zawodową stało się zbieranie i badanie dowodów egzystencjalnej bitwy toczącej się obecnie w naszym kraju i dzielenie się nimi ze światem. Naszym głównym celem jest zapewnianie, by tocząca się wojna była widoczna nie tylko jako wydarzenie polityczne czy dyplomatyczne, lecz także kulturowe. Przeprowadziliśmy 36 wypraw terenowych, zebraliśmy ponad 7000 artefaktów i zrealizowaliśmy ponad 30 projektów wystawienniczych, z których projekt Ukraina–Ukrzyżowanie otrzymał Nagrodę Specjalną Sędziów Museum and Heritage Awards 2023.

11:15–11:45

Olesia Milovanova, *Doświadczenie podwójnej ewakuacji i ponownego otwarcia muzeum podczas wojny. Co dzieje się z muzeami pod okupacją?*

Ługańskie Regionalne Muzeum Historii Lokalnej przetrwało atak i okupację w 2014 roku. Ponownie odrodziło się w Starobielsku, gdzie z powodzeniem działało w pobliżu linii frontu, mimo ostrzału wciąż realizując wystawy. Po inwazji na pełną skalę 24 lutego 2022 roku muzeum zostało jednak zmuszone do kolejnej ewakuacji i wznowienia pracy we Lwowie. Celem jego działalności jest łączenie społeczności na gruncie wspólnej historii i łagodzenie sztucznych konfliktów oraz tworzenie otwartej platformy do dyskusji i niesienia pomocy. Muzeum jednoczy 17 innych instytucji regionalnych, tworząc w obwodzie ługańskim stowarzyszenie muzealników, którzy wspólnie pracują nad przeniesieniem europejskich praktyk na ukraiński grunt. Prezentacja pokaże muzeum oczami ludzi, którzy ukształtowali je przed wojną i kontynuują jego działanie w jej trakcie: pracę muzealników pod okupacją i stojące przed nimi wyzwania, a także nową kolekcję Zwycięstwa.

M 'internationale

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Przerwa 15 min.

12:00–12:30

Olena Mykhaylovska, *Spoleczno-kulturalne przestrzenie jako odpowiedź na wojnę. Przykład Chmielnickiego Regionalnego Muzeum Sztuki i XOXM_ART_HUB*

Rosyjska agresja na Ukrainę była punktem zwrotnym dla wielu instytucji kultury w kraju. W Chmielnickim Regionalnym Muzeum Sztuki byliśmy zmuszeni wprowadzić nowe protokoły bezpieczeństwa, obejmujące zarówno pracowników, jak i kolekcje znajdujące się pod naszą opieką. Naszą odpowiedzialnością było zabezpieczenie zbiorów oraz podtrzymanie funkcjonowania instytucji. W marcu 2022 roku uruchomiliśmy artystyczną platformę XOXM_ART_HUB, której celem jest wsparcie osób przesiedlonych, zbieranie funduszy pomocowych oraz prowadzenie charytatywnego programu kulturalnego. Wystąpienie jest raportem z działalności muzeum w warunkach wojennych.

12:30–13:00

Evgenia Kalugina, *Wojskowa ewakuacja muzeów: osobista historia i doświadczenie*

Wystąpienie jest opartą na osobistej historii i doświadczeniu analizą procesu ewakuacji muzealiów z miasta okupowanego w przeszłości oraz realnie zagrożonego ponowną okupacją. Słowiańsk dwukrotnie doświadczył rosyjskiej agresji. I choć Słowiańskie Muzeum Historii Lokalnej miało już doświadczenie w pracy podczas okupacji, inwazja na pełną skalę postawiła przed nami zupełnie nowe wyzwania – kwestię ewakuacji wojskowej oraz odpowiedzialności publicznej i osobistej dyrekcji muzeum – stawiając nas niejednokrotnie przed wyborem: zdecydować się na wyjazd czy pozostać z rodziną, ryzykując pobudkę w okupowanym mieście?

13.00–13.30

Ivanna Kyliushyk, *Kultura w działaniu. Odpowiedź polskich instytucji kultury na kryzys humanitarny w Ukrainie*

W wyniku brutalnej pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę w Polsce wybuchła fala solidarności społecznej. W reakcji na kryzys humanitarny i napływ uchodźców polskie instytucje kultury również zaangażowały się w akcje pomocowe. Pomimo braku doświadczenia w działaniach związanych z sytuacjami kryzysowymi te instytucje podjęły i zrealizowały różnorodne inicjatywy, mające na celu wsparcie Ukrainy oraz osób uciekających przed wojną. Działania te obejmowały symboliczne gesty publicznego wyrazu solidarności z Ukrainą, wsparcie dla ukraińskich działaczy kultury, organizację zbiórek pieniężnych, aukcji charytatywnych, wystaw artystycznych, koncertów i innych wydarzeń kulturalnych. Ponadto przeprowadzono projekty edukacyjne, które były adresowane do różnych grup wiekowych i miały być wyrazem wsparcia psychologicznego oraz integracyjnego, włącznie z nauką języka polskiego. Te inicjatywy miały na celu budowanie mostów między polską a ukraińską społecznością poprzez tworzenie ofert

M | 'internationale

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

Museum
Crisis
Center

ICOM
Poland

UKRAIŃSKI
DOM

Dofinansowane przez
Unię Europejską

kulturalnych w języku ukraińskim oraz stworzenie przestrzeni do opowiadania o wojnie za pomocą środków kultury, wyrażania doświadczeń osób uciekających przed wojną i dzielenia się nimi. W ten sposób instytucje kulturalne w Polsce odegrały ważną rolę w promowaniu dialogu międzykulturowego oraz aktywnym wsparciu dla Ukrainy i tych, którzy doświadczają skutków wojny.

13:30–14:00

Dyskusja

14:00–15:30

Przerwa lunchowa

15:30–15:45

Olha Honczar, Wprowadzenie i przedstawienie prelegentek

15:45–16:15

Olha Soshnikova, *Raport z działań Muzeum Historycznego im. M.F. Sumstova w Charkowie w czasie wojny*

Raport jest poświęcony pracy Muzeum Historycznego im. M.F. Sumstova w Charkowie w warunkach inwazji rosyjskiej i podjętych działań na rzecz ratowania muzealiów związanych z kulturowym i historycznym dziedzictwem ukraińskim. W ramach wystąpienia prezentuję współpracę z 32 muzeami obwodu charkowskiego, która ma na celu zapewnienie im naukowej, metodycznej i praktycznej pomocy, w szczególności w zakresie organizacji dostaw pomocy humanitarnej od krajowych i zagranicznych darczyńców. Nasze działania skupiają się nie tylko na ratowaniu zbiorów muzeów obwodu charkowskiego, lecz także na wsparciu całej sieci muzealnej regionu, zachowaniu potencjału kadrowego, naukowego i zasobowego instytucji muzealnych obwodu charkowskiego.

16:15–16:45

Yulia Pischanska, *Doświadczenie organizacji pracy muzeum w warunkach wojny w Dnieprze*

Data 24 lutego 2022 roku (początek rosyjskiej inwazji na Ukrainę na pełną skalę) stała się punktem zwrotnym w funkcjonowaniu Muzeum Historycznego w Dnieprze. W pierwszych dniach wojny większość mieszkańców Dniepru nie rozumiała charakteru działań wojennych. Co więcej, w Muzeum opieraliśmy się na modelach ochrony dziedzictwa kulturowego niezmiennych od czasów II wojny światowej. W ciągu dwóch dni zdemontowaliśmy ekspozycję liczącą ponad 30 tysięcy obiektów. Od pierwszych dni wojny muzeum stało się centrum pomocy humanitarnej dla osób wewnątrznie przesiedlonych, nie porzuciliśmy jednak standardowej działalności muzealnej. W mojej prezentacji przedstawiam działania pomocowe, edukacyjne i naukowe, które podejmujemy od początku inwazji.

M 'internationale

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

**Dofinansowane przez
Unię Europejską**

Przerwa 15 min.

17:00–17:30

Olha Salo, *Kultura i wojna: budowanie wytrzymałości*

W ciągu półtora roku rosyjskiej inwazji na pełną skalę Ukraina zdobyła nowe doświadczenie w reagowaniu na zagrożenie dziedzictwa kulturowego. Wojna postawiła muzea przed trudnym wyborem: przekształcić się lub zniknąć. Pomimo wszystkich swoich okropności, wojna wzmocniła odporność wielu instytucji, a także pokazała wartość kultury dla ukraińskiego społeczeństwa. Muzea musiały przekształcić się w wielofunkcyjne jednostki, zachowując jednocześnie swoją pierwotną rolę wystawienniczą. Zbadanie i przeanalizowanie tych doświadczeń może być pomocne w opracowaniu krajowej strategii, stworzeniu planu reagowania na przyszłość, ulepszeniu międzynarodowych protokołów bezpieczeństwa dla pracowników kultury oraz opracowaniu uniwersalnych praktyk i narzędzi mających zastosowanie w różnych krajach i sytuacjach. W swoim raporcie analizuję doświadczenia Centrali Ratowania Dziedzictwa Kulturowego oraz Narodowego Muzeum Rewolucji Godności i poszukuję odpowiedzi na pytania: Co się działo w dniach poprzedzających inwazję na pełną skalę i w pierwszych dniach po niej? Czy muzea, archiwa i biblioteki były przygotowane na działania wojenne? Jakie jest znaczenie wzajemnej pomocy i jasnej komunikacji między ukraińskimi instytucjami i inicjatywami.

17:30–18:00

Ludmyła Myszchenko, *Doświadczenie ratowania kolekcji Ochtyrki i międzynarodowa działalność grantowa*

Dziedzictwo historyczne, kulturowe, duchowe i artystyczne jest zasobem niezwykle istotnym dla strategicznego rozwoju państwa. Ratowanie kultury w czasie wojny to obrona tożsamości narodowej. W tym kontekście doświadczenie zespołu instytucji w ratowaniu kolekcji muzealnej, budynku muzeum – XIX-wiecznego zabytku architektury – może być wykorzystane przez inne instytucje kultury do opracowania praktycznych i strategicznych planów ratunkowych na czas wojny. W swojej prezentacji przeanalizuję reakcję zespołu muzealnego na inwazję na pełną skalę: protokół ewakuacji ludzi, kolekcji i zasobów materialnych. Podzielę się również doświadczeniem w konserwacji budynku muzeum podczas trwania wojny, praktyką tworzenia zasobów i środków ochrony dziedzictwa kulturowego, pracy z międzynarodowymi grantodawcami oraz działaniami stabilizującymi pracę muzeum podczas wojny.

Przerwa: 30 min.

'internationale

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

**Dofinansowane przez
Unię Europejską**

18:30–20:00

Lekcje muzealne z wojny w Ukrainie. Debata na temat wniosków wyciągniętych z wojny w Ukrainie dotyczących bezpieczeństwa dziedzictwa kulturowego i zbiorów w Polsce

Uczestnicy: dr Paulina Florjanowicz, dr Katarzyna Góralczyk, dr hab. Marta Szuniewicz-Stępień, dr Piotr Rypson (moderacja)

Podczas debaty zostaną poruszone kwestie bezpieczeństwa zbiorów i ogólnie zabytków ruchomych i nieruchomych w Polsce. Będą dyskutowane w świetle trwającej napaści Rosji na Ukrainę. Na celowniku zbrojnej agresji rosyjskiej znalazły się zabytki i symbole kulturowe Ukrainy. To dobrze znana, także z polskiej historii, metoda osłabiania tożsamości narodowej i tkanki społecznej, stosowana przez najeźdźców, kolonizatorów, imperia. Systemowe rozwiązania dotyczące zabezpieczeń dziedzictwa kulturowego od dekad pozostawały w Europie w lamusie biurokratycznych procedur i rozporządzeń, w dużym stopniu fikcyjnych. Wojna w Ukrainie obudziła nas z letargu. W dyskusji nad możliwymi rozwiązaniami w tym zakresie, rozmowie o tym, co jest możliwe, a co wydaje się niezwykle trudne, wezmą udział profesjonaliści na co dzień zajmujący się tą tematyką: dr Paulina Florjanowicz, dyrektorka Narodowego Instytutu Muzeów, dr Katarzyna Góralczyk, dyrektorka Instytutu Bezpieczeństwa Dziedzictwa, dr hab. Marta Szuniewicz-Stępień, profesorka w Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich. Rozmowę poprowadzi dr Piotr Rypson, przewodniczący ICOM Polska.

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

M 'internationale

ЦЕНТР ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
VISUAL CULTURE RESEARCH CENTER

Dofinansowane przez
Unię Europejską